

Politieke en sociaal-economische achtergronden door: Dr. R.B. Prud'homme van Reine

In 1607, toen De Ruyter werd geboren, waren de moeilijkste jaren van de Tachtigjarige Oorlog met Spanje achter de rug. De Spaanse Armada was in 1588 door de Engelse marine verslagen en door stormen vernietigd. Het Staatse leger onder prins Maurits had aan het einde van de zestiende eeuw een reeks steden veroverd na succesvolle belegeringen. Raadspensionaris Johan van Oldenbarnevelt had de financiën op orde gebracht en de Republiek een eenheid gemaakt.

Op economisch gebied kreeg de Republiek een leidende rol in West-Europa. Nederlandse kooplieden en schippers breidden hun handelsactiviteiten uit naar Rusland, het Middellandse-Zeegebied, West-Afrika, de Caraïben en Azië. Deze belangrijke rol in het wereldhandels- en scheepvaartverkeer verschafte de Nederlandse nijverheid veel en uiterst diverse grondstoffen. Ook kwam een modern banksysteem van de grond. Uit de Zuidelijke Nederlanden en uit Duitsland kwamen duizenden immigranten naar Holland en Zeeland. Zij stimuleerden verdere economische groei. Het inwonertal steeg navenant van 1,2 miljoen in 1550 naar 1,5 miljoen in 1600 en 1,9 miljoen in 1650.

Om zoveel mogelijk afbreuk te doen aan die groei viel Spanje Nederlandse maritieme ondernemingen aan in de Noordzee, in het Kanaal, in de Middellandse Zee en ook elders. Geregeld rustten de Spanjaarden grote eskaders uit voor militaire en economische oorlogvoering ter zee.

Alleen het Twaalfjarig Bestand (1609-1621) onderbrak deze oorlogvoering tot de Vrede van Munster in 1648. De Republiek raakte ook zijdelings betrokken bij de Dertigjarige Oorlog (1618-1648) in Duitsland en in het Oostzeegebied. Een sterke zeemacht had de Republiek dus zeker nodig.

Grote politieke en godsdienstige onrust in Frankrijk en Engeland vanaf omstreeks 1640 en strijd tussen de staten rond de Oostzee, maakten dat de Republiek een vooraanstaande plaats in de Europese machtspolitiek ging innemen. Klein en kwetsbaar bleef zij natuurlijk wel. Eigenlijk zou het land enkele decennia boven zijn stand leven door volop aan de Europese machtspolitiek mee te doen.

Volgens de nieuwste inzichten beleefde de Nederlandse economie haar grootste bloei in het derde kwart van de zeventiende eeuw. De vrede met Spanje in 1648 betekende het einde van de handelsembargo's. De Nederlandse handel en scheepvaart met Spanje, het Caribische gebied en de Middellandse Zee kwamen tot grote ontwikkeling. De VOC breidde haar macht in Azië fors uit. De Nederlandse nijverheid werd in ruime mate van grondstoffen voorzien om die tot eindproduct te maken. De eerste twee Engelse oorlogen in de jaren vijftig en zestig stimuleerden de opbouw van een grote en sterke oorlogsvloot enorm. Zij hadden geen grote nadelige effecten. Franse protectionistische maatregelen vanaf 1667 hadden een veel schadelijker effect. Het Rampjaar 1672, toen Fransen, Engelsen en troepen uit Munster en Keulen het land aanvielen, gaf de economie een schok. De Republiek zag echter kans die te doorstaan en de buitenlandse troepen werden na verloop van tijd van het eigen grondgebied verdreven.

Pas aan het einde van de zeventiende eeuw was de economische bloei echt voorbij. De voortdurende Franse economische oorlogvoering was daaraan vooral debet. De eerste grote schadelijke gevolgen waren de ondergang van de handel met het Iberisch schiereiland en het verlies van de Leidse lakenexport. Ten tijde van de Spaanse Successieoorlog (1702-1713) kwam Spanje onder Franse invloed, waardoor het handelsimperium van de Republiek geheel ondermijnd raakte. Toen ging de Nederlandse economie werkelijk achteruit, in absolute en relatieve zin.